

SUUNNITELMA KESÄLAMPAISTA PALOSALMIKODILLE

Sanna Koljonen

Opinnäytetyö
Luonnonvara- ja ympäristöala
Maaseutuelinkeinot
Agrologi (AMK)

2017

Luonnonvara- ja ympäristöala
Maaseutuelinkeinot
Agrologi (AMK)

Tekijä	Sanna Koljonen	Vuosi	2017
Ohjaaja	Veikko Maijala		
Toimeksiantaja	Palosalmikoti		
Työn nimi	Suunnitelma kesälampaista Palosalmikodille		
Sivu- ja liitesivumäärä	44 + 2		

Tämän opinnäytetyön tarkoituksena on tehdä suunnitelma/ohjeistus Palosalmen palvelukodille osana sen lähiluontoympäristön kehittämistä. Suunnitelman teemana ovat kesälampaiden ottaminen, pitopaikan rakentaminen ja lampaiden hoito. Palosalmen palvelukoti tarjoaa palveluasumista ikäihmisille ja ikääntyville mielenterveys- ja päihdekuntoutujille Rovaniemellä. Palosalmikoti haluaa kehittää lähiluontoympäristöään asukkaiden elämää rikastuttamaan, joten työlle oli tarve. Opinnäytetyö on toiminnallinen ja kehittävä ja tein sen toimeksiantona Palosalmikodille.

Työn tavoitteena on olla avuksi Palosalmikodin lähiluontoympäristön kuntouttavan ja toiminnallisen piha-alueen kehittämisessä kesälampaiden osalta. Työn yksi huomion kohteista on lampaiden hyvinvointi. Työn tietoperusta pohjautuu niin kirjallisiin kuin sähköisiin lähteisiin sekä omiin havaintoihin ja kokemuksiin eläinten kanssa toimimisesta.

Tämän työn alussa kerron, mitä eläinten hyödyntäminen ihmisten hyvinvoinnin edistämiseksi voi olla. Pohdin myös, mitä eläinten hyvinvointi on ja mihin sen toteutuminen pohjautuu. Seuraavassa luvussa selvitän, millainen eläin lammas on ja mistä voi tunnistaa hyvinvoivan ja sairaan lampaan. Tuon esille asioita, miten kesälampaiden tuloon tulee valmistautua ja mitä niiden hoidossa olisi hyvä huomioida lampaiden hyvinvoinnin täyttymiseksi. Työn viimeiset luvut käsittelevät Palosalmikodille tekemääni kehityssuunnitelmaa kesälampaiden ottamiseksi sekä pohdintaa aiheeseen liittyen.

Palosalmikodilta saadun palautteen mukaan suunnitelmasta oli hyötyä kesälampaiden ottamiseksi, ja lampaiden tuominen palvelukodin ympäristöön toi lisäelämää Palosalmikodinväen päiviin. Kesälammastoiminnan on tarkoitus jatkua seuraavana kesänä.

Avainsanat eläinavusteisuus, eläinten hyvinvointi, kesälampaat, suunnitelma

School of Natural Resources
Agricultural and Rural Industry
Agronomist

Author	Sanna Koljonen	Year	2017
Supervisor	Veikko Maijala		
Commissioned by	Palosalmikoti		
Subject of thesis	Plan about summer sheep at Palosalmikoti		
Number of pages	44 + 2		

The aim of this thesis was to make the plan/guidance to serviced home Palosalmikoti and help it develop its immediate environment into a rehabilitative and functional yard with summer sheep. The plan consists of themes: taking summer sheep, building fences for sheep and taking care of sheep. One of the points of attention is the well-being of sheep.

Palosalmikoti wants to develop its immediate environment to enrich the life of the residents. Palosalmi's serviced home offers service living for old people and aging mental health and substance abuse workers in Rovaniemi. This functional thesis is commissioned by Palosalmikoti. The knowledge base of the work is based on both literary and electronic sources as well as personal observations and experiments with the animals.

The first chapter of the thesis focuses on the usage of animals to promote human well-being. The text reflects also what animal welfare means. The following chapter contains information on sheep and identifying sick individuals from healthy ones. The preparation of bringing summer sheep and what to focus on, concerning their well-being, is also included in the chapter. The last chapters of the work handle the plan for Palosalmikoti for taking summer sheep and reflecting on the topic.

According to the feedback from Palosalmikoti, the plan was useful for taking summer sheep. Bringing the sheep to the service home environment gave extra life to the days of Palosalmikoti's people. Summer sheep will graze at Palosalmikoti's ground also next summer.

Key words

animal assisted, animal welfare, sheep, project

SISÄLLYS

1 JOHDANTO	6
2 IHMISTEN JA ELÄINTEN HYVINVOINTI	8
2.1 Eläimet osana ihmisten hyvinvoinnin edistämisessä	8
2.1.1 Green Care	8
2.1.2 Eläinavusteisuus	8
2.1.3 Iloa eläimistä	9
2.2 Eläinten hyvinvointi	11
3 LAMPAITA KESÄKSI.....	13
3.1 Lammas ja sen käyttäytyminen.....	13
3.2 Hyvinvointi ja terveys	15
3.3 Kesälampaat ja niiden hankinta	17
3.4 Rekisteröinti, ilmoitukset, merkintä	19
3.4.1 Eläintenpitäjän ja pitopaikan rekisteröinti	19
3.4.2 Lampaiden rekisteröinti ja merkintä.....	19
3.5 Pitopaikka	21
3.6 Ruokinta.....	24
3.6.1 Ravinnontarve	24
3.6.2 Laidun	26
4 TYÖN TOTEUTUS	29
4.1 Palosalmikoti ja sen ympäristö.....	29
4.2 Prosessin kuvaus.....	30
5 SUUNNITELMA	32
5.1 Suunnitelman kriteerit ja sisältö	32
5.1.1 Pitopaikan rakentaminen.....	32
5.1.2 Laskelma.....	36
5.1.3 Lampaiden hoito.....	37
5.2 Suunnitelman toteuttaminen	38
5.2.1 Toteutus	38
5.2.2 Lammassuoja.....	38
5.2.3 Laidun	39
6 POHDINTA	40

LÄHTEET	42
LIITE	45

1 JOHDANTO

Luonnolla on havaittu olevan myönteisiä, jopa kuntouttavia vaikutuksia ihmisten hyvinvoinnille, niin myös eläinten seuralla. Luonnon ja eläinten tuominen lähemmäksi sellaistenkin ihmisten elämää, jotka niistä eivät välttämättä muuten pääsisi nauttimaan, on keino ilahduttaa heitä ja edistää heidän hyvinvointia. Luonnon hyödyntämisen tavoissa on lähes vain mielikuvitus rajana. Luonnosta voi nauttia yksin omatoimisesti tai vaikka erilaisia Green Care -menetelmiä hyödyntäen. Kesäeläimet, kuten lampaat, ovat yksi keino tuoda ympäristöön elämää ja luontoa. Onkin hienoa, kun yksityisten ihmisten lisäksi myös esimerkiksi palvelukodit ottavat lampaita pihapiiriinsä ja siten saavat lähiympäristöstään toiminnallisemman. Tämän opinnäytetyön teemana on kesälampaat palvelukodin pihapiiriin.

Opinnäytetyöni sai alkunsa helmikuussa 2017, kun ohjaava opettajani esitti opiskelijoille mahdollisuuden saada opintoja Palosalmen hoivakodin lähiluontoympäristön kehittämiseen osallistumalla. Palosalmen palvelukoti tarjoaa palveluasumista ikäihmisille ja ikääntyville mielenterveys- ja päihdekuntoutujille maaseutumiljöössä Rovaniemellä. Aloite opiskelijayhteistyöstä Lapin ammattikorkeakoulun kanssa oli tullut Palosalmikodin kodinvastaavalta Heli Koivuselta. Palosalmikodin toiveena oli saada lähiympäristöstään entistä mielekkäämpi, eläväisempi ja tekemistä tarjoava tuomalla pihapiiriin eläimiä ja pienimuotoista kasvinviljelyä. Ajatus oli, että se ottaisi tulevana kesänä kesälampaita ja -kanoja. Tarkoituksena oli myös hankkia kasvihuone.

Kiinnostuneena luonnon ja eläinten tuomisesta osaksi muun muassa palvelukotien asukkaiden elämää, ilmoitin mielenkiintoni aiheeseen. Parin yhteisen palaverin jälkeen suunnitelman tekeminen kesälampaiden ottamiseen ja hoitoon liittyvistä seikoista tarvike- ja kustannuslaskelmineen muodostuikin minun opinnäytetyöni aiheeksi. Tarve työlle syntyi Palosalmikodin halusta kehittää lähiluontoympäristöään asukkaidensa ja koko kodin väen elämää rikastuttamaan. Teenkin työn toimeksiantona Palosalmikodille.

Opinnäytetyöni tarkoituksena on tehdä suunnitelma/ohjeistus kesälampaiden ottamiseen, pitopaikan rakentamiseen ja lampaiden hoitoon liittyen. Työn pääasi-

allisena tavoitteena on olla avuksi Palosalmikodin lähiluontoympäristön kuntouttavan ja toiminnallisen piha-alueen kehittämisessä kesälampaiden osalta. Tavoitteena on, että Palosalmikodin väki saa perustietoa lampaista, ja siitä, mitä kesälampaiden ottamisessa ja hoidossa tulisi huomioida. Työn avulla he saavat myös käsitystä siitä, miten kesälampaiden pitopaikan eli käytännössä laidunaidan voi rakentaa, mitä tarvikkeita se vaatii ja mitkä tarvikkeiden suuntaa antavat kustannukset olisivat. Lisätavoitteena työlle on, että siitä tulisi sellainen, jota myös muut kesälampaiden ottajat tai eläinten hyödyntämisestä palvelukotien ympäristöissä kiinnostuneet voisivat käyttää hyväkseen. Pyrinkin rakentamaan työn niin, että sitä olisi helppo hyödyntää; teoriaosuutta tietopakettina ja Palosalmikodille tehtyä suunnitelmaa esimerkkimallina.

Tässä työssä kerron aluksi eläinten hyödyntämisestä ihmisten hyvinvoinnin edistämiseksi. Käyn läpi, mitä eläinten hyvinvointi on ja mihin sen toteutuminen pohjautuu. Seuraavaksi tuon esille, millainen eläin lammas on sekä hyvinvoivan ja sairaan lampaan tuntomerkkejä. Tuon myös esille asioita, miten kesälampaiden tuloon tulee valmistautua ja mitä niiden hoidossa olisi hyvä huomioida lampaiden tarpeiden ja hyvinvoinnin täyttymiseksi. Opinnäytetyön viimeiset luvut käsittelevät Palosalmikodille tekemääni kehityssuunnitelmaa kesälampaiden ottamiseksi sekä pohdintaa aiheeseen liittyen.

Työn tietoperusta pohjautuu useisiin niin kirjallisiin kuin sähköisiin aihetta käsitteleviin lähteisiin sekä omiin eläintenhoitajan ammatin myötä kertyneisiin havaintoihin ja kokemuksiin eläinten kanssa toimimisesta ja eläinten luontaisista tarpeista. Koska opinnäytetyön aihe on melko laaja jo pelkästään lammasaiheen osalta, pyrin nostamaan työssä esille oleellisimpia asioita, joistain asioista hieman enemmän kertoen kuin toisista. Tuon tekstissä esille myös muutamia aiheeseen liittyviä lisätietolähteitä normaalien lähdemerkintöjen lisäksi.

2 IHMISTEN JA ELÄINTEN HYVINVOINTI

2.1 Eläimet osana ihmisten hyvinvoinnin edistämisessä

2.1.1 Green Care

Green Care on luonnon ja maaseutuympäristön hyödyntämistä ihmisten hyvinvoinnin ja elämänlaadun edistämiseksi. Toiminta tapahtuu yleensä luonto- ja maaseutuympäristössä, mutta näistä voidaan tuoda myös elementtejä kaupunki- ja laitosympäristöihin. Green Care -toiminta on ammatillista, vastuullista ja tavoitteellista käyttäen erilaisia kulloinkin sopivia menetelmiä. (Green Care Finland Ry 2017c.) Suomenkielisin käsittein Green Care on luontohoivaa ja luontovoimaa. Luontovoima on terveyttä ja hyvinvointia ylläpitävää, kun taas luontohoivassa palvelut tuotetaan sosiaali- ja terveydenhuollon lainsäädännön alaisuudessa. (Green Care Finland Ry 2017b.)

Green Care -menetelmät voidaan jaotella neljään ryhmään sen mukaan, mikä ympäristö/aihe on toiminnan lähtökohtana; maatila, puutarha, eläimet, metsä. Esimerkkimenetelmiä kustakin ryhmästä ovat kuntouttava maatilatoiminta, terapeutinen puutarhatoiminta sekä ratsastusterapia ja seikkailukasvatus. Luonto- ja maaseutuympäristön tuomat hyvinvointia lisäävät vaikutukset perustuvat muun muassa osallistavuuteen, kokemuksellisuuteen ja luonnon elvyttävyyteen. (Green Care Finland Ry 2017c.)

2.1.2 Eläinavusteisuus

Eläinavusteisuus voidaan jaotella eri osiin sen toimintatavan ja tavoitteellisuuden perusteella. Animal Assisted Intervention International (AAII) jakaa eläinavusteiset interventiot eli eläinavusteisen työskentelyn kolmeen osaan. Ne ovat eläinavusteinen terapia (Animal Assisted Therapy AAT), eläinavusteinen toiminta (Animal Assisted Activity AAA) ja eläinavusteinen koulutus (Animal Assisted Education AAE). Kaikissa näissä eläimet ovat tärkeässä osassa toimintaa. Eläinavusteisuutta voi hyödyntää erilaisissa ympäristöissä ja kaikenikäisille henkilöille, yksilöllisesti tai ryhmissä. (AAII 2016.)

Eläinavusteinen terapia (AAT) on sosiaali- ja terveydenhuoltoalan ammattilaisen toteuttamaa virallista, tavoitteellista ja suunniteltua toimintaa. Siinä pyritään osallistuvan henkilön fyysisen, sosiaalisen, emotionaalisen ja/tai kognitiivisen toiminnan parantamiseen. Jokaiselle osallistujalle on omat tavoitteet. Terapiaprosessia dokumentoidaan ja arvioidaan. Esimerkiksi ratsastusterapia luokitellaan eläinavusteiseksi terapiaksi. Eläinavusteinen koulutus (AAE) on toimintamalliltaan hyvin eläinavusteisen terapian tapaista, mutta siinä tavoitteena on edistää erityisesti kognitiivisia valmiuksia. (Soini & Lilja 2014, 12–13; AAI 2016; Green Care Finland Ry 2017a.)

Eläinavusteinen toiminta (AAA) on vapaampaa eikä erityisiä yksilöityjä tavoitteita välttämättä ole. Toiminta pyrkii muun muassa antamaan virikkeitä ja parantamaan osallistujien elämänlaatua iloa ja mielihyvää tuottamalla. Eläinavusteisen toiminnan tarjoajien ei tarvitse olla terveydenhuoltoalan ammattilaisia. Esimerkiksi erilaiset eläinvierailut päiväkoteihin, laitoksiin ja tapahtumiin ovat eläinavusteista toimintaa eläimen lajista riippumatta. (Soini & Lilja 2014, 12–13; AAI 2016; Green Care Finland Ry 2017a.) Toimintaa harjoittavat monet vapaaehtoistoimijat, kuten Kennelliiton Kaverikoirat ja Suomen Karva-Kaverit (Green Care Finland Ry 2017a).

2.1.3 Iloa eläimistä

Eläinten läsnäolon on todettu yleisesti luontoympäristön tapaan vaikuttavan rauhoittavasti ihmisiin. Eläinten parissa hyvinvointivaikutukset syntyvät muun muassa eläinten kanssa tapahtuvan vuorovaikutuksen sekä niiden hoitamisessa tapahtuvan aktivoitumisen ja vastuunoton myötä. Vaikutuksia on todennettu niin käytännön tilanteissa kuin kokeellisesti. Esimerkiksi koiraa silittävän ihmisen hormonitasot muuttuvat niin, että stressihormonien määrä laskee ja hyvän olon tunnetta, onnellisuutta ja energiaa tuovien hormonien määrät nousevat. Myös verenpaineen on todettu laskevan ja sydämen sykkeen rauhoittuvan. Eläinten läsnäololla sairaaloissa, hoitolaitoksissa tai erilaisissa asiakastilanteissa on ollut myös vaikutuksia osapuolten vuorovaikutuksen helpottumiseen, potilaiden selviytymiseen niin psyykkisistä kuin muistakin sairauksista ja vaikeista elämäntilanteista ja jopa kipulääkkeiden käyttömäärän vähentämiseen. Myös pelkkä eläinten katseleminen ja seuraaminen voivat saada aikaan iloa. (Yli-Viikari 2014, 57.)

Isossa-Britanniassa toteutetuissa erilaisissa maataloille sijoittuneissa kuntoutustoiminnoissa toimintaan osallistuneet antavat toiminnasta hyvää palautetta ja kokevat maatilaympäristön muun muassa palkitsevaksi, innostavaksi ja terapeutiseksi. Osa osallistujista kertoo itseluottamuksen kohentuneen ja osa saaneensa elämäänsä sisältöä ja rakennetta maataloilla työskentelyn myötä. Mielekäs ja tarpeellinen työ saa kuntoutujat lähtemään ulos kotona istumisen sijaan. Päihdeongelmainen kuntoutuja kertoo maatilatöiden olevan kannustin päihteistä erossa pysymiseen. (Social Farming In The UK 2010.)

Hyvän vanhenemisen tutkimus- ja kehittämiskeskus CeroCenterin hallinnoiman Hyvinvointia maatilalta -hankkeen erilaisille maataloille järjestetyissä iäkkäiden maatilapäivätoiminnassa eläinten osuus on koettu tärkeäksi. Toiminnasta kerätyissä palautteissa osallistujat tuovat ilmi, että eläimet ovat heille hyvin merkityksellisiä. (Hyvinvointia maatilalta -hanke 2017.)

Eläinten parissa olemisesta ja toimimisesta saadut hyödyt perustuvat osaltaan eläinten samankaltaisiin ominaisuuksiin ihmisten kanssa, mutta kuitenkin niiden riittävään erilaisuuteen. Eläinten kohtaaminen voi olla monelle ihmiselle helpompaa kuin ihmisten kohtaaminen. Eläimet elävät nykyhetkessä miettimättä menneisyyttä tai tulevaisuutta, ne arvioivat ihmisiä ja reagoivat näihin näiden mielialojen, kehonkielen ja käyttäytymisen perusteella. Eläimistä huolehtimisen ja niistä vastuussa olemisen myötä ihmisen terve itsetunto voi kehittyä kokiessaan itsensä tärkeämmäksi ja tarpeelliseksi. Myös fyysinen kunto voi parantua eläimen motivoitessa liikkumaan. (Yli-Viikari 2014, 57–60.)

Eläimistä saatava ilo pohjautunee kaiken kaikkiaan kuitenkin siihen, että toiminnassa mukana olevat eläimet voivat hyvin. Toimintaan valituilla eläimillä on oltava kyky ja mahdollisuus sopeutua asiakastilanteeseen, mutta myös riittävästi aikaa vapaaseen aikaan palvelusta. Eläimistä vastaavien henkilöiden onkin huolehdittava eläinten hyvinvoinnista ja huomioitava eläinten yksilöllisyys. Kaikki yksilöt eivät välttämättä ole luonteeltaan asiakastyöhön soveltuvia. (Mononen 2014, 86–88.) Eläintoimintaa järjestettäessä ja eläimiä eri ympäristöihin viedessä on muistettava sekin, että kaikki ihmiset eivät tykkää eläimistä ja joku saattaa jopa pelätä niitä. Myös eläinallergiat ovat mahdollisia. Yksilöllisyyden huomiointi on tärkeää niin ihmisten kuin eläinten osalta.

2.2 Eläinten hyvinvointi

Eläinten hyvinvointi voidaan määritellä yksilön kokemuksena omasta fyysisestä ja psyykkisestä olotilasta kuten kansalliset eläinten hyvinvoinnin neuvottelukunnat sen määrittelevät (Eläinten hyvinvointikeskus 2016, 16–17). Kunkin yksilön, niin ihmisen kuin eläimenkin hyvinvointi onkin asia, jota on vaikea määrittää kenenkään puolesta; milloin kukakin voi hyvin. Eläimet kun eivät kuitenkaan osaa puhua, on mahdollista vain pyrkiä arvioimaan, kuinka hyvin ne voivat.

Jotta eläinten hyvinvointia voi arvioida, tarkkailla, edistää, ymmärtää ja tehdä siitä johtopäätöksiä, täytyy tuntea eläinlaji. Eläinlajin luontainen käyttäytyminen, perusteet fysiologiasta ja anatomiasta sekä ravinnontarve ovat oleellisia tietoja eläimiä hoitaessa ja niiden hyvinvointia seurattaessa. Eläinten omistajalla / hoitajalla onkin suuri merkitys eläimen hyvinvointiin. Sillä, miten eläimiin tutustuu, miten niitä kohtelee ja millaiset olosuhteet niille tarjoaa, on suora vaikutus eläinten saamiin kokemuksiin.

Hyvinvointi on monen tekijän summa ja koostuu monesta asiasta. Miten eläin koee ympäristönsä ja siinä tapahtuvat asiat ja miten eläin sopeutuu niihin vai sopeutuuko, ovat oleellisia kysymyksiä eläimen hyvinvoinnin kannalta. Seura- ja harrastuseläinten hyvinvoinnin neuvottelukunnan määritelmän mukaan eläimillä pitäisi olla oikeus lajinmukaiseen käyttäytymiseen ja elinympäristöön, terveyteen ja hyvään toimintakykyyn sekä hyvään kohteluun ja positiivisiin kokemuksiin ja tuntemuksiin. Tuotantoeläinten hyvinvoinnin neuvottelukunta käyttää yhtenä hyvinvoinnin tarkastelun työkaluna Iso-Britannian Farm Animal Welfare Comitteen viittä vapautta (Five Freedoms). Viisi vapautta -”säännön” mukaan eläinten pitäisi olla vapaita nälästä ja janosta, vapaita epämukavuudesta, vapaita kivusta, vammoista ja sairauksista, vapaita normaaliin käytökseen sekä vapaita pelosta ja kärsimyksestä. (Eläinten hyvinvointikeskus 2016, 17–20.)

Jotta eläinten hyvinvointi niin fyysinen kuin henkinen voi toteutua, voisi peruslähdekohtana eläinten hoidossa ja kohtelussa pitää Viiden vapauden -periaatetta ja hoitaa ja kohdella eläimiä sen mukaisesti. Vapaudet ovat osaltaan näkyvissä myös eläinsuojelulaissa ja -asetuksissa, joiden tarkoituksena vaatimuksineen on

muun muassa suojella eläimiä kärsimykseltä. Laista ja asetuksista täytyy kuitenkin muistaa, että ne asettavat aina vain minimivaatimukset. Sen lisäksi, että ulkoisten puitteiden pitää olla kunnossa ja vähintään lakivaatimusten mukaiset, eläinten hyvinvointia tulee tarkkailla muun muassa eläimen ulkomuodosta, liikkumisesta ja käyttäytymisestä. Eläinten käyttäytyminen kertoo paljon hyvinvoinnista, kunhan tietää, mikä on normaalia ja mikä ei. Pienikin muutos käyttäytymisessä saattaa kertoa jostain, kuten kivusta, stressistä, pelosta. Käyttäytymistä pidetäänkin melko herkkänä hyvinvoinnin mittarina. (Eläinten hyvinvointikeskus 2017; Maa- ja metsätalousministeriö 2017.)

3 LAMPAITA KESÄKSI

3.1 Lammais ja sen käyttäytyminen

Lampaat ovat monipuolisia eläimiä. Tuotantoeläimenä niistä saadaan niin lihaa, villaa, taljoja kuin maitoakin. Laiduntajina ne toimivat hyvinä maisemanhoitajina. Lampaat soveltuvat hyvin kesytettyinä myös lemmikkieläimen rooliin, jopa terapiaeläimiksi. (Hassinen & Tobiasson 2016, 6.)

Lammasrotuja on maailmassa satoja. Suomesta löytyviä tuontirotuja ovat muun muassa hollantilainen texel, englantilaiset oxford down ja dorset sekä norjalainen rygja. Suomesta löytyy myös kolme alkuperäis- eli maatiaisrotua. Suomen maatiaisrodut ovat suomenlammas, kainuunharmas ja ahvenanmaanlammas. Näistä suomenlammas on kaikkein yleisin ja samalla Suomen valtarotu (Kuvio 1). Suomenlammasta on viety myös muihin maihin. (Hassinen & Tobiasson 2016, 14–16.)

Lampaat ovat laumaeläimiä ja tarvitsevat ympärilleen lajitovereita lajityypillisen käyttäytymisen toteuttamiseksi ja voidakseen hyvin. Pienin mahdollinen lauma on kolme lammasta, mieluummin kuitenkin vähintään neljä tai viisi lammasta. Laumassa pysymisen tarve on lampaille tärkeä ja ne toimivatkin yleensä laumana (Kuvio 1). Lauman tärkeys kannattaa muistaa lampaita käsiteltäessä. Ne liikkuvat helpoiten laumassa ja yksin jäädessään yleensä hätäntyvät. (Hassinen & Tobiasson 2016, 23–25, 66.)

Kuvio 1. Suomenlammasmaa laiduntamassa

Laumaelämässä ja sosiaalisissa suhteissa lampaiden aistit ovat tärkeitä. Ne tunnistavat toisiaan niin näkö-, haju- ja kuuloaistin perusteella. Myös tuntoaisti on tärkeässä roolissa kanssakäymisissä ja lauman yhteenkuuluvuuden vahvistamisessa. Lampailla on tarkka hajuaisti, jota ne käyttävät muun muassa syötävän rehun ja veden etsintään. Myös makuaisti on merkitsevässä osassa ravinnon hankintaa esimerkiksi valittaessa syötäväksi kelpaavia kasveja luonnosta. Lampaat maistavat happaman, makean, karvaan ja suolaisen maun. Karvaita makuja sisältävät kasvit ovat usein niille haitallisia, jopa myrkyllisiä. Karvasta makua lampaat välttelevätkin toisin kuin muita makuja. (Pennanen 2012, 8–9.)

Lampailla on myös tarkka kuulo, siksi ne pelkäävät usein uusia ja kovia ääniä. Näkökenttä lampailla on laaja lukuun ottamatta kahta sokeaa aluetta suoraan niiden turvan edessä ja aivan niiden takana. Hämäränäkö on myös hyvä, mutta syvyysnäkö heikko paikallaan olevan kohteen ja yksityiskohtien hahmottamiskyvyn tapaan. (Pennanen 2012, 8; Hassinen & Tobiasson 2016, 21–22.) Aistien toiminnan tietäminen auttaa eläinten hoitajaa ymmärtämään eläinten käyttäytymistä. Esimerkiksi yhtäkkiset kovat äännähdykset ja äkkinäiset liikkeet lampaita käsiteltäessä voivat saada eläimet säikähtämään. Lampaiden, kuten muidenkin eläinten seurassa, onkin hyvä toimia ja liikkua rauhallisesti ja määrätietoisesti välttämällä äkillisiä kovia ääniä ja liikkeitä. Lampaiden säikäyttämistä niitä lähestyttäessä voi välttää juttelemalla niille. Lampaita liikuteltaessa esimerkiksi laitumelta navettaan kannattaa kiinnittää huomiota kulkureitin esteettömyyden lisäksi valoihin ja varjoihin. Varjot kulkureiteillä voivat saada lampaat väistämään niitä.

Lampaiden muisti on hyvä. Ne muistavat yleensä sekä hyvät ja huonot kokemuksensa pitkään. Lampaat oppivat myös helposti, esimerkiksi kutsuhuudon tai kerjäämisen, jos niitä ruokitaan kädestä. Lampaat tunnistavat myös tutut hoitajansa. Vieraat ihmiset voivat olla aluksi lampaille pelottavia, siksi uusiin lampaisiin kannattaa tutustua rauhassa lampaiden luontaista uteliaisuutta hyödyntäen. Varuillaan ollessaan lampaat nostavat päänsä pystyyn ja tuijottavat. Uhattuna lampaat saattavat potkia maata voimakkaasti etujaloillaan. Säikähtäessään ne lähtevät yleensä karkuun. (Hassinen & Tobiasson 2016, 26, 65–66.)

3.2 Hyvinvointi ja terveys

Lampaiden hyvinvoinnista ja niiden olosuhteista on huolehdittava tarkistamalla ne riittävän usein, vähintään kerran päivässä (Evira 2012, 10). Lampaiden päivittäisen tarkkailun myötä lampaiden poikkeavan käytöksen ja olosuhdemuutosten huomaaminen helpottuu ja mahdollisiin sairausepäilyihin puuttuminen voi olla nopeampaa. Lampaan poikkeavan käytöksen syy on aina pyrittävä löytämään ja sairas eläin hoidettava. Tarvittaessa sairas eläin on pystyttävä ottamaan erilleen muista eläimistä asianmukaisiin tiloihin. (Evira 2012, 13.)

Tietoa lampaan terveydentilasta voi saada muun muassa mittaamalla lampaalta kuumeen, tarkkailemalla sen ulosteen laatua, vatsan pinkeyttä ja hengitystä, sekä katsomalla lampaan suuhun, näkyykö siellä mitään poikkeavaa. Terveen lampaan tunnusmerkkejä ovat muun muassa laumassa pysyminen, hyvä ruokahuu ja märehtiminen. Terve lammas on myös virkeä ja valpas, ja sen silmät ovat kirkkaat. Uloste terveellä lampaalla on yleensä erillisiä papanoita (Kuvio 2). (Rautiainen 2012; Hassinen & Tobiasson 2016, 86.)

Kuvio 2. Terveen lampaan ulostetta (Kuva: Elina Pasanen)

Lähes varma merkki ongelmasta lampaalla on sen laumasta eristäytyminen ja syömisen ja märehtimisen lopettaminen. Tällöin lammasta on tutkittava tarkemmin ja pyrittävä helpottamaan lampaan oloa, tarvittaessa eläinlääkärin apuun turvautuen. Laumasta eristäytymisen ja huonon ruokahalun lisäksi merkkejä lampaan huonovointisuudesta ovat muun muassa hampaiden narskuttelu ja vaikea hengitys, turvonnut vatsa, vetinen uloste, karvanlähtö, epämääräinen liikkuminen, paljon paikoillaan makoilu ja heikosti ylös pääseminen. Epämääräistä liikkumista voivat olla esimerkiksi jalan ontuminen, horjuva kävely tai ympyrää kulkeminen. Normaali ruumiinlämpö lampailla on 38,5 – 40 astetta peräsuolesta mitattuna. (Hassinen & Tobiasson, 2016, 18, 86–88.) Neuvojen ja avun pyytämistä varten paikallisen eläinlääkärin yhteystiedot on hyvä olla kaikkien lampaiden hoitajien tiedossa.

Lampaiden puhtaista ja turvallisista olosuhteista sekä oikeaoppisesta ruokinasta huolehtimalla lampaiden vastustuskyky pysyy yleensä hyvänä ja ruuansulatusjärjestelmä tasapainossa, ja lampaat siten parhaiten terveinä. Hyväkään vastustuskyky ei kuitenkaan aina riitä, etenkin erilaisia bakteeri- ja virustauteja vastaan. (Hassinen & Tobiasson 2016, 84.)

Tavanomaisempien sairauksien lisäksi lampaat voivat sairastua erilaisiin bakteeri- ja virustauteihin. Yleisimpiä bakteeritauteja ovat klostridioosi ja listerioosi, utaretulehdukset sekä Mycoplasma-bakteerin aiheuttama hengitystietulehdus. Virustauteja ovat muun muassa ovr, Schmollenberg ja maedi-visna. Tapaturmat ja myrkytykset ovat nekin mahdollisia. Näitä voi ehkäistä laitumen kunnosta ja turvallisuudesta sekä syömäkelpoisen rehun riittävydestä huolta pitämällä. (Hassinen & Tobiasson 2016, 88–90, 92, 95.)

Lampaiden hyvinvoinnista täytyy huolehtia myös keritsemällä lampaat riittävän usein sekä tarkkailemalla lampaiden sorkkien kuntoa ja leikkaamalla niitä tarvittaessa lyhyemmiksi. Lain mukaan lampaat tulee keritä vähintään kerran vuodessa (Valtioneuvoston asetus lampaiden suojelusta 587/2010 15 §). Yleensä lampaat kuitenkin keritään sekä keväällä että syksyllä, ennen laidunkautta ja laidunkauden jälkeen. Sorkkien leikkaus voi olla tarpeen, jos sorkat eivät ole pääs-

seet kulumaan luontaisesti. Se voi olla ajankohtaista etenkin keväällä, jos lampaat ovat olleet talven ajan sisällä pehmeällä kuivikepohjalla. (Hassinen & Tobiasson 2016, 77.)

Puhtaat olosuhteet, sopiva ruoka, laidunkierto ja lampaiden keritseminen yhdessä muun hyvän hoidon kanssa toimivat ennaltaehkäisyä moniin vaivoihin, niin myös lampaita toisinaan vaivaaviin sisä- ja ulkoloisiin. Aina ennaltaehkäisy yksistään ei riitä ja siksi tarpeen vaatiessa on tehtävä ulkoloishäätöjä ja loislääkintöjä. Sisäloiset aiheuttavat lampaille monesti muun muassa ripulia ja ulkoloiset voimakasta kutinaa. Sisäloistilanne ja madotustarve selvitetään ulostenäytteistä. (Alanco ym. 2015, 48–49.)

Lisätietoa lampaiden terveydenhuollosta ja hyvinvoinnista on luettavissa esimerkiksi Lampaiden ja vuohien luonnonmukaisen tuotannon hyvät toimintatavat -opasta. Opas on ProAgrian julkaisu vuodelta 2015.

3.3 Kesälampaat ja niiden hankinta

Eläinten hankkiminen on aina sitovaa ja vaatii omistautumista, siksi sitä on harkittava tarkkaan ennen päätöksen tekoa, vaikka kyseessä olisi ”vain” kesäajan eläin. Tietämättömyys eläimestä ja sen tarpeista saattaa johtaa herkästi eläinsuojeluriskeihin. (Keski-Korpela 2013.) Ennen eläinten ottamista onkin hyvä perehtyä siihen, millainen eläin on kyseessä ja mitä se vaatii voidakseen hyvin. On myös hyvä tietää, mikä on normaalia eläimen käyttäytymistä, jolloin osaa myös huomata epänormaalin käytöksen, joka voi johtua esimerkiksi eläimen sairaudesta tai muusta vaivasta.

Kun lampaita ottaa vain kesäksi eikä ympärivuotisesti, voi niistä käyttää nimitystä kesälampaat. Kesälampaat voi ostaa tai vuokrata. Lampaat vuokraamalla voi ne kesän jälkeen palauttaa takaisin lampaiden viralliselle omistajalle tai kuten vuokrasopimuksessa on sovittu. Jos lampaista haluaa itse kasvatettua lihaa, kannattaa ne ostaa ja laittaa teuraaksi syksyn saapuessa. Jos lampaita ei halua teuras- ta vaan haluaa pitää ne lemmikkeinä talvenkin ajan, on niille oltava sitä varten asianmukainen pitopaikka. Lampaita voi päästä hoitamaan kesäksi myös vuokraamalla omaa maata lampaiden laitumeksi. Vuokralampaista on hyvä tehdä sopimus, jotta vuokraehdot ovat kaikille selvät ja sopijapuolien yhteystiedot jäävät

ylös. (Hassinen & Tobiasson 2016, 28–29.) Lampaiden omistajan kanssa on hyvä sopia esimerkiksi lampaiden määrä ja vuokra-ajanjakso sekä muita käytännön asioita, joita on listattu alla olevassa kuviossa (Kuvio 3). Kuvio on ote kesälampaiden ottamiseen tekemästani ohjeistuksesta.

- Lampaiden omistajan kanssa on hyvä sopia mm.:
 - o vuokraehdot ja vuokra-aika
 - o lampaiden määrä
 - o lampaiden kuljetus
 - o kivennäisten, suolakivien, loislääkkeiden hankinta
 - o omistajan toiveet lampaiden ruokintaan ja hoitoon liittyen
 - o saako lampaita ruokkia kädestä (oppivat helposti kerjäämään)
 - o mitä, jos lampaalta irtoaa korvamerkki
 - o mitä, jos lampaalle sattuu jotain, loukkaa itsensä tai ikävimmässä tapauksessa menehtyy

Kuvio 3. Lampurin kanssa sovittavia käytännön asioita

Sekä vuokra- että ostolampaita voi kysellä lampureilta. Etenkin vuokralampaat kannattaa hankkia lähialueelta, jolloin lampaita ei tarvitse kuljetella niin paljoa. Lampaiden kuljetuksissa on huomioitava eläinten hyvinvointi ja noudatettava eläinkuljetuslain vaatimuksia (Laki eläinten kuljetuksesta 1429/2006). Kaupallisissa kuljetuksissa vaaditaan eläinkuljettajalupa (Evira 2016).

Koska lampaat ovat laumaeläimiä, tulee niitä siis hankkia useampia, vaikka tarkoitus olisi pitää niitä vain kesän ajan. Yllätyskaritsoiden välttämiseksi lauman kaikkien lampaiden tulisi olla samaa sukupuolta. Lampaat tulevat sukukypsiksi jo hyvin nuorina ja jo kolmen kuukauden ikäiset pässikaritsat pystyvät astumaan. Lammasrotu kannattaa valita lampaanpidon tavoitteiden mukaisesti. Jos tarkoituksena on teurastaa kesälampaat kesän päätteeksi, voi nopeakasvuiset liharodut olla paras valinta. Lampaiden tullessa kesälemmikeiksi tai hoivaeläimiksi kannattaa lampaita valitessa kiinnittää huomiota etenkin niiden luonteeseen ja ke-syyteen. (Hassinen & Tobiasson 2016, 28.) Maisemalaidunnukseen kaikki rodut ovat yleensä sopivia riippuen kuitenkin laitumen rehevyydestä. Niukemmille laitu-mille alkuperäisrodut ovat yleensä kevyempinä parempi valinta kuin kookkaam-mat lihanjalostukseen tarkoitetut rodut. (Alanco ym. 2015.)

3.4 Rekisteröinti, ilmoitukset, merkintä

3.4.1 Eläintenpitäjän ja pitopaikan rekisteröinti

Jokaisen lampaiden pitäjän on rekisteröidyttävä eläintenpitäjäksi ennen lampaiden pidon aloittamista. Eläintenpitäjäksi määritellään henkilö, joka on vastuussa eläimistä yli 30 vuorokauden ajan. Eläintenpitäjäksi rekisteröityminen tapahtuu toimittamalla rekisteröintilomakkeen sen kunnan maaseutuelinkeinoviranomaiselle, jossa maatilan talouskeskus tai asuinpaikka sijaitsee. Lomakkeita saa kunnan maataloustoimistosta ja Eviran internetsivuilta. (Evira 2014, 1–2; Evira 2017c.)

Eläintenpitäjäksi rekisteröitymisen lisäksi on eläinten pitopaikka rekisteröitävä. Pitopaikan rekisteröinti tehdään myös kunnan maaseutuelinkeinoviranomaiselle siihen tarkoitettulla lomakkeella, joka sekin löytyy Eviran internetsivuilta. Rekisteröinnin yhteydessä pitopaikka saa pitopaikkatunnuksen, jota tarvitaan muun muassa ilmoitettaessa pitopaikkojen välisiä lampaiden siirtotapahtumia lammaskisteriin. (Evira 2014, 2–3.) Jos lampaiden pitopaikka sijaitsee asemakaava-alueella, on lampaiden pitoon kysyttävä lupaa kunnan terveydensuojeluviranomaiselta ja tarvittaessa myös kuultava naapureita. Kunnan rakennusvalvontaan on oltava yhteydessä kaava-alueelle tehtävistä eläintenpitoon tarkoitetuista rakennelmista. (Hassinen & Tobiasson 2016, 31.)

Muutoksista eläintenpidossa tai pitopaikan tiedoissa on ilmoitettava kunnan maaseutuelinkeinoviranomaiselle. Muutokset on ilmoitettava 30 vuorokauden sisällä ja sen voi tehdä lomakkeilla, joilla myös rekisteröinnit tehdään. (Evira 2014, 2–3.)

3.4.2 Lampaiden rekisteröinti ja merkintä

Jokaisella lampaalla on oltava oma Eviran osoittama tunnistuskoodi (Laki eläintunnistusjärjestelmästä 238/2010 2:9 §). Lampaat on merkittävä asianmukaisilla Eviran hyväksymillä korvamerkeillä (Kuvio 4). Niiden avulla lampaat pystytään yksilöimään virallisesti. Uusimman merkitsemisjärjestelmän mukaisesti 8.7.2005 jälkeen syntyneet lampaat on merkittävä kahdella korvamerkillä viimeistään, kun lampaat ovat kuuden kuukauden ikäisiä. Lampaiden on kuitenkin oltava merkitettyjä, jos niitä siirretään pois syntymätilaltaan. Merkitsemättömiä lampaita ei saa

siirtää eikä vastaanottaa. Lampaalle riittää vain yksi korvamerkki, päämerkki, jos lammas aiotaan teurastaa ennen vuoden ikää ja se pysyy syntymäpaikassaan siihen asti. (Evira 2014, 3.)

Kuvio 4. Korvamerkityt lampaat (Kuva: Elina Pasanen)

Evira pitää Lammas- ja vuohirekisteripalvelua lampaita koskevista tiedoista. Rekisteriin merkataan karitsointiin liittyvät tiedot sekä tiedot eläinten ostoja, siirtoja ja kuolemia/katoamisia koskien (Evira 2017a). Myös korvamerkkien tilaamisen voi tehdä rekisterin kautta. Eviran pitämän tietojärjestelmän lisäksi lampaan omistajan on pidettävä lampaistaan pitopaikkakohtaista eläinluettelo. (Hassinen & Tobiasson 2016, 31–33.) Lammasrekisteri yhdessä muun muassa lääkekirjanpito-velvollisuuden kanssa edesauttaa ketjuinformaatiota tuottajien, kuluttajien ja viranomaisten välillä. Se edesauttaa myös Suomen hyvää tilannetta eläinten hyvinvoinnissa ja terveydenhuollossa, sekä hyvää elintarvikehygieniaa. (Evira 2017b.)

Lampaiden omistajan tehtäviin kuuluu huolehtia eläinten siirtoilmoituksista lammasrekisterissä. Omistajan tulisi myös toimittaa eläinten pitopaikkaan eläinluettelon sivu/sivut, jossa eläimet näkyvät kyseisen pitopaikkatunnuksen alla. (Lammas- ja vuohirekisterin asiakaspalvelu 2017.)

3.5 Pitopaikka

Ketterinä eläiminä lampaat viihtyvät vaihtelevissa maastoista ja kiipeilevät myös mielellään (Kuvio 5). Siksi laitumen olisi hyvä tarjota lampaille monipuolista maastoa riittävän ravinnon lisäksi. Laidun tarvitsee yleensä aina rajata aidoilla. Lampaiden aitausta rakentaessa täytyy miettiä, millaisen aidan haluaa ja mikä toimii siinä paikassa parhaiten. Toisia aitoja on helpompi siirrellä tarpeen mukaan kuin toisia. Aitauksen on kuitenkin ennen kaikkea oltava eläimille turvallinen ja sitä on kunnostettava tarvittaessa (Valtioneuvoston asetus lampaiden suojelusta 587/2010 8 §). Joillakin alueilla petoeläimet häiritsevät lampaiden laidunnusta niin, että sekin on huomioitava aita tehdessä. Lammasaita voi olla esimerkiksi verkkoaita, sähkölanka-aita tai perinteinen puuaita.

Kuvio 5. Laiduntava lammas vuorella

Sähkölanka-aita on nopea ja edullinen rakentaa sekä helposti siirrettävissä. Sähkölanka pitää lampaat aidassa, kunhan lampaat ovat oppineet kunnioittamaan sitä (Kuvio 6). Karkailu on kuitenkin helppoa, jos ne niin haluavat. (Hassinen & Tobiasson 2016, 52.)

Kuvio 6. Sähkölanka-aitaa

Verkkoaita tehtynä kiinteäsilmaisestä alareunastaan pienempi silmäisestä metalliverkosta ja tukevista aitatolpista on sähkölanka-aitaa varmempi ratkaisu pitämään lampaat aidassa (Kuvio 7). Verkkoaitaa on tukevan rakenteensa vuoksi työläämpi siirrellä, joten se sopii hyvin pitkäaikaisille laitumille. (Hassinen & Tobiasson 2016, 51.) Sillanpään Lammastilan lampurin mukaan verkkoaita puolen hehtaarin laitumelle maksaa noin 380 euroa kun sähkölanka-aidalle hintaa tulisi noin 320 euroa ilman työkustannuksia (Lammasmania 2017).

Kuvio 7. Verkkoaitaa (Kuva: Elina Pasanen)

Perinteiset puusta tehdyt pisto- eli riukuaidat toimivat myös lammasaitoina ja ovat samalla maisemallisesti kauniita (Kuvio 8). Pistoaidat ovat tukevia ja niin sanotusti katsojaystävällisiä niiden kestäessä myös lampaiden katselijoiden nojailua. Pistoaita on kuitenkin melko työläs ja kallis rakentaa. Hyvin tehdyn pistoaidan hinta on Rekon mukaan noin 35 euroa metriltä. (Reko 2015, 39; Hassinen & Tobiasson 2016, 55.)

Kuvio 8. Riukuaitaa

Lampaat eivät välttämättä tarvitse laitumelle erillistä katosta, jos laitumella on runsaasti tiheää ja suojaa antavaa puustoa sekä kuivaa aluetta. Aukeille laidunalueille suoja on kuitenkin rakennettava. Suojaksi riittää kolmiseinäinen katos kuivaan paikkaan sijoitettuna (Kuvio 9). (Hassinen & Tobiasson 2016, 45.) Rakentamalla suojaavan katoksen puustoisellekin laitumelle, tarjoutuu lampaille mahdollisuus valita viihtyvätkö ne mieluummin puuston suojassa vai katoksessa suojaa halutessaan. Hyvä suoja antaa suojaa myös hyönteisiltä.

Kuvio 9. Lampaiden katos (Kuva: Elina Pasanen)

3.6 Ruokinta

3.6.1 Ravinnontarve

Lammas on märehtijä. Sen ravinnon perusta ovat kuitupitoiset karkearehut kuten laidunruoho, heinä ja säilörehu, joita se pystyy muiden märehtijöiden tapaan hyödyntämään monia muita eläimiä paremmin. Lampaat märehtivät päivässä noin kahdeksan tuntia. Karkearehun hyödyntämisen onnistuminen perustuukin märehtimiseen, neljästä mahasta koostuvaan ruoansulatusjärjestelmään ja pötsin mikrobitoimintaan. Mikrobitoiminta on hyvin herkkä äkillisille ruokinnan muutoksille, joten muutokset ruokinnassa on tehtävä varoen. (Hassinen & Tobiasson 2016, 19.)

Päärehuna toimivan karkearehun lisäksi lampaiden ruokintaa voidaan täydentää ravintoaineiden ja energian tarpeen sekä kasvutavoitteiden mukaisesti väkirehuilla ja kivennäisillä. Väkirehuina voi käyttää esimerkiksi viljoista kauraa ja valkuaisrehuista rypsiä (Kuvio 10). (Sormunen-Cristian 2007b, 42–43, 45.) Lampaalle voi antaa ”herkkuina” esimerkiksi omenia tai leipää. Näiden antamisessa on kuitenkin oltava hyvin tarkkana, jottei lampaiden ruoansulatus mene sekaisin ja lampaat sairastu. Herkkujen määrät onkin hyvä pitää pieninä, totutellen lam-

paita ja näiden ruuansulatusta niihin. Lampaat pysyvät varmimmin terveinä luonnollisella ja karkearehuvoittoisella ruokavaliolla. Eviran mukaan elintarviketuotantoeläimille ei saa tarjota ruokajätettä:

”Ruokajätteellä tarkoitetaan jäteruokaa, joka on kerätty esimerkiksi joukkoruokailun yhteydessä, ravintoloiden keittiöissä tai kotitalouksissa, eikä sitä saa käyttää elintarviketuotantoeläinten ruokinnassa riippumatta siitä, sisältääkö se eläinperäistä jätettä vai ei. Ruokajätettä ei synny, jos elintarvike ei ole ollut esillä, vaan sitä on ainoastaan varastoitu esimerkiksi keskuskeittiön kylmiössä.” (Evira 2015, 1.)

Lisätietoa entisten elintarvikkeiden käytöstä eläinten ruokinnassa löytyy Eviran ohjeistuksesta vuodelta 2015.

Kuvio 10. Lisäruokintaa kauran jyvillä (Kuva: Elina Pasanen)

Lampaat tarvitsevat varsinaisen rehun lisäksi kivennäisiä sekä suolakiven (Kuvio 11). Kivennäiset tarjoillaan tuotteen ohjeen mukaisesti ja suolakivi voi olla vapaasti tarjolla. Kivennäiset on hyvä olla tarjolla sateelta suojassa, kuten sisällä lampaiden suojassa tai laitumella katetussa astiassa. Suolakiven voi laittaa sille tarkoitettuun telineeseen, pylvääseen tai ripustaa vaikka puuhun roikkumaan lampaiden yltämälle korkeudelle. Tällöin on kuitenkin huomioitava, ettei ripustusnaru aiheuta vaaratilanteita lampaille, kuten jalan tai pään kiinnijäämistä. Kivennäisten ja suolakiven tarjoilupaikkaa voi vaihtaa kesän myötä, jos maa alkaa olla kulunut ja rapainen siltä kohtaa laidunta.

Kuvio 11. Suolakivi (Kuva: Elina Pasanen)

Vettä lampaat juovat yleensä noin 2 – 4,5 litraa päivässä, riippuen eläimen koosta, tuotantovaiheesta, ympäristön olosuhteista sekä syödyistä ravinnosta. Juomaveden on oltava puhdasta ja raikasta. Juoma-astiat tulisikin puhdistaa päivittäin. Saastunut vesi on aina hyvinvointiriski lampaalle. Luonnonvesikin riittää lampaille juomaksi, jos kyseessä on hyvävetinen järvi, joki tai oja, ja lampailla on juomapaikalle helppo pääsy. (Sormunen-Cristian 2007b, 45; Laidunpankki 2017.)

3.6.2 Laidun

Hyvälaatuinen karkearehu on siis lampaiden ruokinnan pääelementti. Kesällä karkearehuna toimii pääasiassa laitumen tuore ruoho eli erilaiset ruohovartiset kasvit ja puiden lehdet (Kuvio 12). Normaali aikuisen lampaan tuoreen ruohon tarve on viidestä kymmeneen kilogrammaan päivässä riippuen ruohon kosteudesta. (Sormunen-Cristian 2007a, 61; Hassinen & Tobiasson 2016, 48–49.)

Samankokoisella viljellyllä laitumella on lampaille yleensä enemmän syötävää kuin samankokoisella luonnonlaitumella. Jotta laidun riittää lampaille, on eläinten määrä oltava sopiva suhteessa laitumen kokoon ja sen laatuun. Viljellylle hehtaarin kokoiselle laitumelle voi yleensä laittaa noin kymmenen uuhia karitsoineen (2–3 kpl). Hehtaarin kokoiselle luonnonniitylle sopiva määrä voi olla niityn kasvuston runsaudesta ja kasvilajeista riippuen kahdesta neljään uuhia karitsoineen. (Hassinen & Tobiasson 2016, 48.) Niukkatuottoisimmille alueille joutilaat uuhet ja

pässit ovat parempi valinta kuin korkeassa tuotosvaiheessa olevat eläimet tai karitsat pienemmän energian tarpeensa vuoksi. Karitsat eivät myöskään välttämättä vielä osaa laiduntaa karumpaa aluetta niin hyvin kuin aikuiset eläimet. (Alanco ym. 2015, 37.)

Kuvio 12. Lampaat laiduntamassa

Laidunkasvuston kasvu ja ravintoarvot ovat parhaimmillaan alkukesästä ja heikkenevät loppukesää kohden. Niinpä loppukesästä lampaille voi joutua tarjoamaan lisärehua, vaikka alkukesästä laidun olisikin riittänyt hyvin. Sopivaa varalisyötä voi olla laitumen ulkopuolelta nitetty ruoho, kuivaheinä tai säilörehu. (Hassinen & Tobiasson 2016, 49.) Laidunruohon syönti on suurimmillaan, kun ruohon pituus on noin kymmenen senttimetriä (Sormunen-Cristian 2007a, 61). Kasvuston korsiintuessa sen maittavuus heikkenee. Ihmissilmällä katsottaessa ruohon määrä saattaa näyttää runsaalta, mutta lampaat eivät välttämättä pitkää ja korsiintunutta heinää syö. Lampaat välttävät myös ulostekasojen läheltä syömistä. On myös joitain kasveja, joita lampaat välttävät tai jotka ovat jopa mahdollisesti myrkyllisiä niille. Myrkylliset kasvit lampaat osaavat yleensä itse välttää, kunhan syötäväksi kelpavaa rehua on saatavilla. (Hassinen & Tobiasson 2016, 48–49.)

Kasveja, joita lampaat yleensä välttelevät ovat muun muassa nokkonen, ohdakkeet, sarakasvit ja sanikkaat, kielot, leinikit, myrkkyykeiso ja marjakuusi. Pääosin

lampaat ovat kuitenkin hyvin monipuolisia laitumen käyttäjiä ja syövät useita eri luonnonkasveja laidunruohon lisäksi. Luonnon- ja metsälaitumilla kasvaa yleensä monipuolisemmin erilaisia kasveja kuin viljelyillä laitumilla. Laidunruohon lisänä lampaat saattavatkin syödä laitumelta esimerkiksi puiden vesoja, lehtiä ja kuoria, mustikan ja juolukan versoja, sieniä ja jäkäliä sekä kotimaisten havujen neulasia. (Hassinen & Tobiasson 2016, 48.)

Laitumen tuhlaantumisen kuten ruohon tallautumisen ja korsiintumisen ehkäisemiseksi laidunta voi lohkottaa osiin ja siten syöttää laidunta lampaille osissa. Lohkosyötön vuoksi lampaiden on syötävä laidunta tarkemmin eikä ”parhaat päältä” -taktiikalla. Laidunlohkoa vaihdetaan esimerkiksi viikon välein, niin ettei ruoho ehdi korsittumaan liikaa. (Sormunen-Cristian 2007a, 66.)

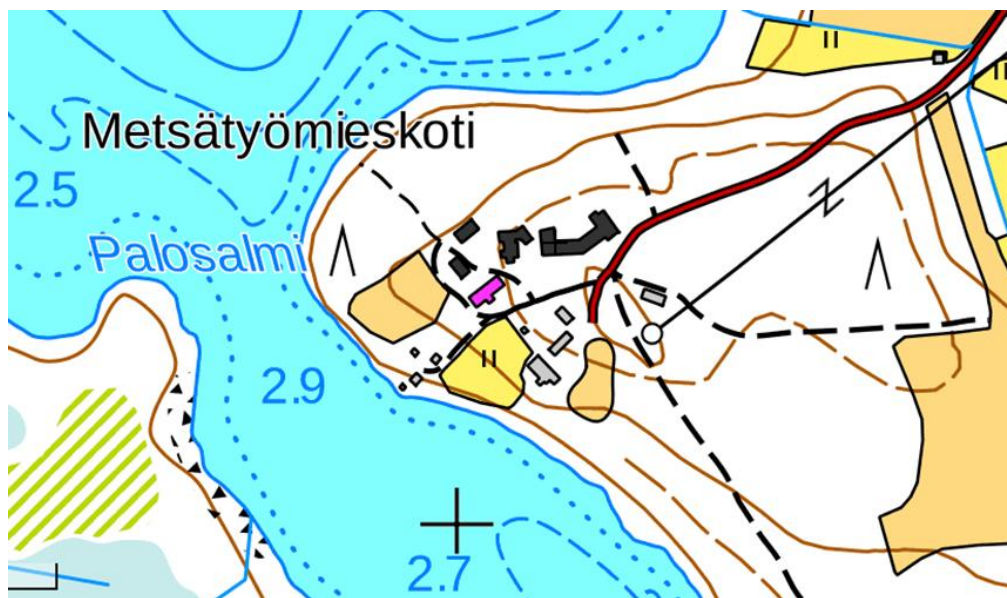
Laitumen kunnon ylläpito ja välillä uusiminenkin on tarpeellista, jotta ruoho kasvaa hyvin. Laitumen tyyppin ja kunnon mukaan on valittava sopiva menetelmä. Laidunta voi esimerkiksi uusida muokkaamalla ja kylvämällä sen uudestaan, kullottamalla kuloheinän pois tai niittämällä kasvustoa. Ylivuotisen heinän poistamiseen kulotus on nopea ja tehokas keino (Pummila 2012, 1). Kulotuksessa täytyy kuitenkin muistaa, että palon leviämisen riski on olemassa ja siksi siinä tulee noudattaa erityistä varovaisuutta ja siihen annettuja määräyksiä ja ohjeita (Pummila 2012, 2; Lapin pelastuslaitos 2017).

4 TYÖN TOTEUTUS

4.1 Palosalmikoti ja sen ympäristö

Palosalmikoti on ikäihmisille ja ikääntyville päihde- ja mielenterveyskuntoutujille tarkoitettu palveluasumista tarjoava koti (Rovalan Settlementti ry 2017). Alkujaan Palosalmen toimipiste on ollut yksi Suomen metsätyömiestieteistä, Palosalmen metsätyömiestiekoti (Kuvio 13). Metsätyömiestiekoti perustettiin vuonna 1949 ja toiminta jatkui aina vuoden 2015 loppuun Suomen viimeisenä metsätyömiestiekotina. Toimintaideana oli olla pääasiallisesti koti, ei laitos. Metsätyömiestiekodin toimintaa rahoitti Metsämiesten Säätiö. Vuodesta 2016 lähtien toiminta on jatkunut Palosalmikotina. (Metsämiesten Säätiö 2012; Kauppalehti 2016.)

Palosalmikodilla on noin 30 asukaspaikkaa. Asukkaiden kunto ja aktiivisuus vaihtelevat, osa käyttää liikkumisessa apuvälineitä, kuten rollaattoreita. Toisinaan myös pyörätuolit ovat tarpeen. Innokkaimmat ja hyväkuntoisimmat asukkaat osallistuvat pihapiiriin tarjoamiin aktiviteetteihin ja työtehtäviin hyvinkin aktiivisesti joko itsenäisesti tai henkilökunnan avustuksella. (Koivunen 2017.)

Kuvio 13. Palosalmikoti (MML 2017.)

Palosalmikoti sijaitsee maaseutumiljöössä Palojärven rannalla noin 40 kilometrin päässä Rovaniemen keskustasta. Palosalmikodin pihapiirissä on useita eri ra-

kennuksia. Päärakennuksen ja asuinrakennusten lisäksi pihasta löytyy muun muassa rantasauna tupineen, grillikota, vanha hirsiaitta ja vanha navetta (Kuvio 14). Aivan pihapiirin lähellä on kaksi pientä viljelykäyttöön vuokrattua peltoa. Myös pihassa on yksi omassa käytössä oleva niittymäinen peltoalue, josta vajaan parin aarin alue on perunamaana.

Kuvio 14. Kuvassa oikealla vanha navettarakennus, vasemmalla grillikota, etualalla kynöksellä olevaa perunamaata

4.2 Prosessin kuvaus

Opinnäytetyö on tehty toimeksiantona Palosalmikodille. Tarve työlle syntyi Palosalmikodin halusta kehittää lähiluontoympäristöään toiminnallisemmaksi. Minun toimenkuvakseni kehittämisprosessissa muodostui toimintasuunnitelman ja ohjeistuksen tekeminen Palosalmikodille kesälampaiden ottamiseen ja hoitoon liittyvistä seikoista tarvike- ja kustannuslaskelmineen. Opinnäytetyö on tyypiltään toiminnallinen kehittämistyö. Vilkan & Airaksisen mukaan toiminnallinen opinnäytetyö on tutkimuksellisen opinnäytetyön vaihtoehto. Sen tavoitteisiin kuuluvat käytännön toiminnan ohjeistaminen, opastaminen ja toiminnan järjestäminen. Työssä syntyy aina jokin konkreettinen tuotos, kuten ohjeistus tai tietopaketti. (Vilka & Airaksinen 2003, 9, 51.)

Helmikuun 2017 alussa Palosalmikodilta saadun toimeksiannon myötä työ alkoi pikkuhiljaa rakentua. Kevään aikana pidettiin yhteisiä palaverieita ja tehtiin vierai-

luja Palosalmikodille. Osallisena näissä olivat niin Palosalmikodin edustajat, Lapin ammattikorkeakoululta ”projektissa” mukana olevaa väkeä sekä Eduron edustajia. Eduro on rovaniemeläinen ohjausta ja tukea työllistymiseen tarjoava monitoimija (Eduro 2017). Eduron toimenkuva tässä ”projektissa” oli avustaa Palosalmikotia suunnitelmien toteutuksessa muun muassa toimimalla rakennusapuna eläintenpitopaikkoja rakennettaessa.

Ensimmäinen vierailu Palosalmikodilla tehtiin helmikuun lopulla. Kävimme vierailulla saadaksemme alustavan kuvan toimintaympäristöstä talvisista maisemista huolimatta. Vierailun aikana keskustelimme Palosalmikodin toiveista ja ajatuksista sekä katselimme paikkoja sinne tulevia eläimiä ajatellen. Maaliskuun välipalaverin jälkeen huhtikuun lopulla palaverissa esittelin tekemäni alustavan suunnitelman. Paikalla olivat Palosalmikodin vastaavat henkilöt sekä Eduron edustaja ja heillä oli mahdollisuus kommentoida tekeillä olevaa suunnitelmaa.

Toukokuun puolenvälin jälkeen kävimme jälleen Palosalmikodilla tutkimassa paikkoja toimintasuunnitelmia tarkentaaksemme ja nähdäksemme millainen maasto jo suurimmaksi osaksi sulaneen lumen alta on paljastunut. Vierailun jälkeen päivitin suunnitelmaa vielä hieman, lähinnä tarvike- ja kustannuslaskelmien osalta. Suunnitelma tarvike- ja kustannusarvioineen sekä lyhyen tietopaketin kanssa kesälampaiden hoitoon liittyen välitettiin Palosalmikodin väen vapaasti hyödynnettäväksi.

”Projektissa” oli osallisena useampi eri taho, Palosalmikodin väki työntilaajana, minä työn suunnittelijana ja Eduron porukka mukana työn toteutuksessa. Pyrin huomioimaan monitahoisuuden suunnitelmaa tehdessäni ja tekemään sen mahdollisimman selkeäksi niin, että siitä olisi apua kaikille osapuolille. Koostinkin suunnitelmaa eri osiin jakaen niin, että esimerkiksi aidan rakentaminen onnistuu ilman, että rakentajien tarvitsee lukea kokonaan tekemääni suunnitelmaa vaan riittää, kun he lukevat vain aidan rakentamisessa huomioitavaa -sivun. Pyrin myös käyttämään selkeää ja selittävää kieltä, jotta tekstin omaksuminen on helppoa, vaikka aiheesta ei tietäisi ennestään juuri mitään. Vilkan & Airaksisen (2003, 129) mukaan tekstissä onkin otettava huomioon kohderyhmä ja sen tietämys aiheesta sekä työn tarkoitus ja erityisluonne.

5 SUUNNITELMA

5.1 Suunnitelman kriteerit ja sisältö

Palosalmikodin toiveena oli saada suunnitelmasta tietoa lampaiden tarvitsemasta pitopaikasta ja sen rakentamisesta, tietoa lampaiden ruokinnasta ja hoidosta sekä arviot tarvittavista tavarahankinnoista ja niiden kustannuksista. Suunnitelmassa toivottiin otettavan huomioon myös eläinten katselu- ja syöttämistoiminnan mahdollisuus. Yleisinä kriteereinä koko lähiluontoympäristön kehittämisssessä oli saada pihapiiriin kuntouttavaa ja terapeuttista toimintaa, ja että näissä huomioitaisiin kestävyys ja onnistumisen edellytykset, helppohoitoisuus ja saavutettavuus sekä visuaalisuus ja moniaistillisuus.

Tekemäni suunnitelma sisälsi koottua perustietoa lampaista, lampaiden tarpeista sekä toimenpiteistä, jotka kesälampaiden pitäjän tulee huomioida. Käytännössä siis tietoa, jota olen käynyt läpi tämän työn kolmannessa luvussa. Näiden lisäksi tärkeänä osana suunnitelmaa oli ohjeistus lampaiden pitopaikan tekemistä varten. Laskin myös suuntaa antavasti rakentamiseen tarvittavien tarvikkeiden määrää ja kustannuksia niille. Yhtenä osana suunnitelmaa oli lyhyt kooste päätyötehtävistä, joita lampaiden ottaminen tuo mukanaan. Suunnitelmassa pyrin huomioimaan ja toteuttamaan toimeksiantajan kriteerit ja toiveet sekä lampaiden hyvinvoinnin edellytykset.

5.1.1 Pitopaikan rakentaminen

Kuviosta 15 nähtävän laitumenrajausohjeelman mukaisesti laidun koostuisi nurmialueesta ja metsänreunamasta (Kuvio 15). Laidun rajoittuisi yhdeltä sivultaan hyvävetiseen järveen ja yhdeltä osaltaan navettarakennukseen, jonne lampaille tehdään suojapaikka. Suojan paikka näkyy kuviossa keltaisella. Rajauksen mukaisesti laitumen kooksi tulisi noin puoli hehtaaria ja aitaa siihen tarvitsisi silloin noin 220 metriä. Laidunalueelta löytyneiden satunnaisten metalli- ja lasiesineiden vuoksi laitumen läpikäyminen ja siivoaminen olivat tarpeen ennen sen käyttöönottoa. Laidunalueella oleva perunamaa oli tarkoituksena siirtää muualle, joten ehdotin perunamaan kohdan muokkaamista laidunkäyttöön. Tämän voisi toteuttaa esimerkiksi tasaamalla ja jyväämällä pohjan kuntoon, minkä jälkeen kylvämällä

siihen raiheinä-timotei-apila -nurmiseosta. Palosalmikodilta löytyy oma traktori. Perunamaa näkyy kuviossa punaisella.

Kuvio 15. Lampaiden laitumen rajausta (MML 2017.)

Aitarakennelmaksi kohteeseen tuntui soveltuvan parhaiten verkkoaita sähköttömänä sekä suhteellisen helppona ja edullisena vaihtoehtona. Perinteinen pistoraita olisi ollut sekin hyvä ratkaisu niin visuaalisen arvonsa kuin käytännön ominaisuuksiensa puolesta, mutta tälle aikataululle sen todettiin olevan liian hidas toteutettava. Verkkoaidan rakennusohjeistuksessa pyrin selkeään ja selittävään tekstiin. Kuviossa 16 on ote Palosalmikodille tehdystä suunnitelmasta (Kuvio 16). Kun aidan tekee alusta asti huolellisesti ja panostaa sen tukevaan rakenteeseen, ei sen kunnosta huolehtimiseen kulu jatkossa niin paljon aikaa.

Verkkoaitaa rakennettaessa on hyvä kiinnittää huomiota seuraaviin asioihin:

- Aita on riittävän korkea, 80 – 110 cm.
 - o Suomenlampaat ovat ketteriä ja voivat hypätä 90 cm aidan yli niin halutessaan, eli yleensä jos laiturilla ei riitä syötävää.
- Aitaverkko on kiinteäsilmainen ja alalaidasta pienempisilmäinen, jotta karitsat eivät mahdu työntämään itseään verkosta läpi.
- Aitatolpat ovat riittävän vahvoja ja pitkiä.
 - o Tolppia voi tehdä itse nuoresta kuusesta tai ostaa esimerkiksi rautakaupasta kyllästettyjä tolppia, jotka ovat pitkäikäisiä
 - o Puutolppien sopiva halkaisija on noin 50 – 80 mm, aitauksen kulmissa on hyvä käyttää tukevampia pylväitä, joita voi lisäksi tukea vinotuilla
 - o Tolppia tulee upottaa tukevasti maahan vähintään 30 – 50 cm syvyyteen, joten tolppien on hyvä olla vähintään 150 cm pitkiä
 - o Sopiva tolppien määrä ja etäisyys toisistaan riippuu maastosta. Tasaisella maalla tolpat voivat olla kauempana toisistaan, jopa 6 metrin etäisyydellä, kuin mäkisessä ja epätasaisessa maastossa tai ojien kohdalla. Sitä tukevampi aita, mitä tiheämmässä tolpat ovat.
- Verkko kiinnitetään tolppiin tukevasti vähintään kolmelta korkeudelta, ja tiukalle.
 - o Verkon voi kiinnittää esimerkiksi u-nauloilla tai aspeilla
 - o Verkko kiinnitetään tolppien sisäpuolelle, kulmissa ulkopuolelle
 - o Verkon alareuna tulee olla tiiviisti maata vasten
 - estää lampaiden karkailua, mutta myös esim. kettujen pääsemistä aitaukseen

Kuvio 16. Aidan rakennusohjeistus

Käytettäessä sähkötöntä verkkoaitaa lampaiden katselu ja syöttäminen onnistuvat periaatteessa mistä vain aidan ympäriltä. Lampaiden laidun näkyy myös pää-rakennuksen sisätiloihin ja on aivan vieressä pihassa olevaa grillikatosta, joka on kesäisin kovassa käytössä. Aidan vierustalta tapahtuvaa lampaiden katselumahdollisuutta voi lisätä tekemällä osan aidasta puusta, jolloin aidasta voi helposti ottaa tukea. Puuaita, kuten pistoaita, voi olla esimerkiksi parin tolppavälin mittainen pätkä muutamissa kohdassa aita. Verkkoaitaan voi myös laittaa haluttuihin kohtiin vaakalaudan, joista lampaiden katselija voi ottaa tarvittaessa tukea. Vaakalauta voi myös kiertää koko aidan matkan. Lampaiden aitaukseen voi myös rakentaa penkin tai muun paikan, jossa lampaita voi katsella aidan sisäpuolelta ja seurustella niiden kanssa.

Portin hyvällä sijoittamisella ihmisten kulkeminen on siitä helppoa, mutta niin myös lampaiden kuin mahdollisen lisärehun kuljettaminen. Portin hyväksi sijainniksi ehdotin aitauksen kulmakohtaa läheltä navettarakennusta. Portin mallissa suosittelin kiinnittämään huomiota portin leveyteen ja aukeamissuuntaan. Kun

portti aukeaa laitumelle päin, eivät lampaat saa työnnettyä sitä auki, mutta myös laitumelta poistuminen on helpompaa ilman, että lampaat karkaisivat samalla portin avauksella. Portin auki jäämättömyyden ehkäisemiseksi kannattaisi portin aueta yläviistoon, jolloin se sulkeutuu omalla painollaan, tai vaihtoehtoisesti hyödyntää rakentamisessa itsestään sulkeutuvia saranoita. Lukko portissa varmistaa portin kiinni pysymistä. Lukollinen portti voi olla tarpeellinen ympäristössä, joka sijaitsee vilkkaalla alueella esimerkiksi kaupunkiympäristössä, tai jos on esimerkiksi tarpeen rajoittaa asiakkaiden omatoimista lampaiden luokse pääsemistä (Kuvio 17).

Kuvio 17. Palosalmikodille tehty riukuportti

Lampaiden suojaksi Palosalmikodilla haluttiin hyödyntää pihan vanhaa navettarakennusta. Navetan alaosassa on entinen lantala, jonne on laitumelta helppo pääsy leveistä pariovista (Kuvio 18). Entisen lantalan tila on iso, joten riittää, kun sieltä rajaa vain osan lampaiden käyttöön. Tilassa olevia pylväitä hyödyntämällä alueeksi rajautuu kätevästi noin 13 neliömetrin alue. Aitaa rajaamiseen tarvitsee noin 10,3 metriä (2,90 m + 4,50 m + 2,90 m). Alueelle saa rajattua myös sairas-karsinan tarpeen vaatiessa. Tila on toiminut hiekoitushiekan säilyttämispaikkana ja siellä onkin hiekkakasa, jonka levittämällä pohjasta tulee lampaille sopiva. Hiekan lisäksi suosittelin sinne lisättävän kuiviketta, kuten olkea. Tila oli hieman kostea, joten kehotin kiinnittämään huomiota katon vedenpitävyyteen sekä siihen, pysyykö ovensuu kuinka kuivana räystäältä siihen valuvan sadeveden myötä vai onko siihen tarpeen esimerkiksi lisätä ränniä.

Kuvio 18. Lampailla suunniteltu suojapaikka ennen rakennustöitä

5.1.2 Laskelma

Yksi osa suunnitelmaa oli tarvike- ja kustannuslaskenta. Siihen sisältyi tarvittavien tarvikkeiden listaus ja lähinnä aidan rakentamiseen tarvittavien tarvikkeiden kustannusten laskenta (Liite 1). Kustannuslaskennassa käytin apuna maatalous-, puutarha- ja rakennusliikkeiden nettisivuilta löytyviä esimerkkituotteita ja näiden hintoja. Laskelmassa käytetyt tarvikemäärät ovat suuntaa-antavia, kuten myös hinnat. Todelliset kustannukset määräytyvät muun muassa sen mukaan, mitkä tuotteet ostetaan ja mitä löytyy jo ennestään valmiina. Kustannuksissa ei ole huomioitu työn teosta aiheutuvia kustannuksia.

Suuntaa antavaksi hinnaksi 220 metrin mittaiselle verkkoaidalle muodostui noin 680 euroa. Aidan metrihinta olisi siis noin 3,10 euroa. Aidan lisäksi kustannuksia voi syntyä niin lampaiden suojan ja aitaportin rakentamistarvikkeista kuin lampaiden ruokinta- ja hoitotarvikkeista, kuten kivennäisistä ja suolakivistä. Palosalmi-kodilla nämä rakentamiseen tarvittavat tarvikkeet tuntuivat kuitenkin löytyvän omista varastoista ja kivennäiset ynnä muut lammastarvikkeet tulevan lampaiden omistajalta, siksi niille ei ole suunnitelmassa laskettu kustannuksia. Lisäesimerkkejä kesälampaiden myötä tulevista kustannuksista löytyy Rantasuomelan vuonna 2016 julkaistusta Kesäeläimet hoivatyön tukena – Opas kesäeläinten hankintaan -oppaasta.

5.1.3 Lampaiden hoito

Lampaiden hoitajia ollessa useampia voi eläinten hoitotoimenpiteistä pidettävät työvuorolista ja päiväkirja helpottaa hoitajia pysymään perillä siitä, mitä on tehty ja mitä ei. Työvuorolistan avulla tiedetään, milloin on kenenkin vuoro tehdä mitään. Päiväkirjaan voi merkitä esimerkiksi lampaiden käyttäytymiseen, ulkomuotoon, ruokintaan ja mahdolliseen lääkintään liittyviä asioita, sekä muistiinpanoja laitumen ja aidan kunnosta sekä mahdollisista korjaustoista. Päiväkirja on kätevä seurantaväline. Se helpottaa asioiden muistamista ja toimii myös niin sanotusti todistusaineistona tehdystä työstä. Siitä voi olla hyötyä myös tulevaisuudessa lampaita hoitaessa.

Lampaiden hoitoon liittyviä kysymyksiä varten on hyvä pitää ylhäällä lampaiden omistajan yhteystietoja, sekä lampaiden sairauksien varalta selvittää alueen eläinlääkärin puhelinnumero. Olisi myös hyvä päättää omasta porukasta niin sanottu lammasvastaava, jolla on päävastuu lampaiden hoidosta ja sen toteutumisesta. Koostin suunnitelman yhdelle sivulle pääasioita, joita kesälampaiden hyvinvoinnista huolehtiminen vaatii (Kuvio 19).

TYÖTEHTÄVIÄ LAMPAIDEN PARISSA
- Lampaiden hyvinvoinnin ja olosuhteiden tarkistaminen vähintään kerran päivässä, ja tarvittaessa useammin - Veden, kivennäisten ja suolakiven saannin varmistaminen - Rehun riittävyyden tarkkailu ja tarvittaessa lisäruokinta - Aitojen kunnan tarkkailu, ja kunnostaminen ja aitaverkon/-langan kiristäminen tarvittaessa - Lammassuojan kuivittaminen ja siivoaminen tarvittaessa - Lampaiden madotus tarvittaessa/sopimuksen mukaan (olisi hyvä, että lampaat olisi madotettu jo ennen uuteen paikkaan tuloa, jotta alue pysyisi mahdollisimman loisivapaana)

Kuvio 19. Työtehtäviä lampaiden parissa

5.2 Suunnitelman toteuttaminen

5.2.1 Toteutus

Palosalmen ja Eduron väki laittoivat olosuhteet kuntoon lampaita varten. Kesän lopulla pidimme Palosalmikodin väen kanssa loppupalaverin ja juttelimme menneestä kesästä ja ”projektin” onnistuvuudesta. Kiersimme myös pihapiirissä ja kävimme läpi rakennelmia, jotka sinne oli rakennettu eläimiä varten. Myöhäisen kevään vuoksi aidan rakentamiseen pääsy oli hieman venynyt, mutta Eduron apujoukot olivat helpottaneet työn toteutumisen etenemistä.

Lampaat, kolme suomenlammaspässikaritsaa, oli pystytty ottamaan Palosalmelle juhannukseksi. Lampaiden hankkimisen Palosalmikoti järjesti itse. Lampaiden omistaja on yksi Palosalmikodin työntekijöistä, joten lammastietoutta lampaiden hoitoon Palosalmikodilla löytyi sitäkin kautta. Palosalmikodilta saadun palautteen mukaan suunnitelmasta oli ollut hyötyä kesälampaiden ottamiseksi. Laidunalue sekä lampaiden suojapaikka olivat toteutettu suunnitelmaa apuna käyttäen ja sitä mukaillen.

5.2.2 Lammassuoja

Lampaille tehty suojapaikka vanhan navetan entiseen lantalaan oli toiminut hyvin ja ollut lampaiden ahkerassa käytössä. Etenkin lämpiminä kesäpäivinä suoja tarjosi eläimille viilennystä. Koska alkuperäinen tila olisi ollut turhan suuri muutamalle lampaalle, oli tilan rajaaminen pienemmäksi järkevää. Kierrätysteema hyödyntäen sopivan kokoinen tila rajautui Palosalmikodilta ennestään löytyvillä materiaaleilla (Kuvio 20). Rakentamisessa voi hyödyntää kierrätysmateriaalia, kunhan huolehtii, että ne ovat eläimille turvallisia.

Kuvio 20. Lampaiden suoja ulkoa ja sisältä

5.2.3 Laidun

Laidunaidan rakentamisessa käytettiin aitaverkkoa, jonka silmäkoot pienenevät ylhäältä alaspäin. Tolppina oli niin uusia ostettuja kyllästettyjä puutolppia kuin itse tehtyjä tolppia. Palosalmikodin väen mukaan aita oli ajanut asiansa ja pitänyt lampaat aidassa lukuun ottamatta yhden lampaan yhtä karkureissua, joka saattoi osin johtua työn touhussa osalta matkaa väärin päin menneestä aitaverkosta. Laidun rajautui yhdeltä sivultaan järveen, josta lampailla oli muutamista kohdista helppo päästä juomaan (Kuvio 21). Rannassa aita kulki vedessä parin metrin matkalta, estäen näin lampaiden karkaamista aidasta järven kautta.

Kuvio 21. Lammasaita järven rannassa

6 POHDINTA

Työn alussa taustoitin Green Carea ja eläinten hyödyntämistä ihmisten hyvinvoinnin edistämiseen. Kävin läpi myös eläinten hyvinvointia, josta huolehtiminen on edellytys kaikille eläinten omistajille ja eläimiä toiminnassaan käyttäville. Kun eläinten hyvinvoinnin täytyminen huomioidaan, voi eläimiä tuoda monenlaisiin toimintaympäristöihin ja ottaa ne myös osaksi Green Care -toimintaa perinteisten lemmikki- tai tuotantoeläintenroolien lisäksi, aivan kuten Palosalmikodin palvelukodilla tehtiin otettaessa sinne kesälampaista.

Opinnäytetyön pääasiallisena tavoitteena oli olla avuksi Palosalmikodin lähiluontoympäristön kuntouttavan ja toiminnallisen piha-alueen kehittämisessä kesälampaiden osalta. Tavoitteena oli tarjota Palosalmikodin väelle tietoa lampaista ja tehdä suunnitelmaa lampaiden tuloa varten. Palosalmikodilta saadun palautteen perusteella voi todeta, että työn tavoite täyttyi. Opinnäytetyöstä on toivottavasti hyötyä myös muille, konkreettisena tietolähteenä kesälampaiden hankkimiseen ja/tai innostavana esimerkkinä luonnon ja eläinten osaksi ottamiseen erilaisiin toimiin ja toimintaympäristöihin.

Palosalmikodille kesälamfaat toivat toimeksiantajan toiveiden mukaisesti toivottua lisäelämää, vaikkakaan varsinaiseen asukkaiden osallistamiseen eläinten parissa ei vielä keretty syventyä. Tarkoituksena Palosalmella on kuitenkin jatkaa toimintaa kesäeläinten kanssa ja kiinnittää huomiota asukkaiden osallistamiseen entistä enemmän ja siten hyödyntää eläinten läsnäoloa entisestään, nyt kun lampaiden hoidosta on kertynyt jo vähän kokemusta.

Koska työn aihe oli itselleni mielenkiintoinen, vaikkakin ennestään kuvitelluista aiheista poikkeava, oli sen tekeminen kiinnostavaa. Opin aiheesta paljon lisää. Opinnäytetyön koostaminen itsessäänkin oli opettavaista. Työssä käytettävän teoriatiedon valitseminen tuntui aluksi hankalalta, koska aihe oli melko laaja ja tietoa suhteellisen paljon saatavilla. Aiheesta olisi voinut kertoa paljon laajemminkin kuin mitä siitä on nyt kerrottu. Pyrin kokoamaan työhön mielestäni tähän tarkoitukseen oleellisia tietoja useita eri lähteitä hyödyntäen ja koostamaan tiedot loogisesti. Etenkin suunnitelman pyrin tekemään mahdollisimman selkeäksi, jotta se oli mahdollisimman hyvin hyödynnettävissä.

Kun työssä oli osallisena useita eri tahoja, oli yhteisten päämäärien ymmärtäminen tärkeää, ja niin myös tiedonvälityksestä huolehtiminen. Yhteiset palaverit pitkin kevättä suunnitelmaa tehdessä olivat tarpeellisia ja varmasti hyödyksi kaikille osapuolille. Palaverit toimivat hyvinä yhteisinä tiedonjako ja -saanti tilaisuuksina kullekin osapuolelle.

Lammasaidan rakentamisessa oli sattunut pieniä ”virheitä”, kuten aitaverkon väärinpäin laittamista osalta matkaa ja verkon kiinnittämistä väärille puolille tolppia. Syitä tähän saattoivat olla huolimattomuusvirheet kiireisessä aikataulussa, epäselvä ohje tai tiedon puute. Virheiden sattumista olisi voinut ehkäistä muun muassa jakamalla aidanrakennusohjeen myös Eduron aidanrakentajille etukäteen. Nyt ohje, joka sisältyi Palosalmikodille tekemääni suunnitelmaan, oli välitetty vain toimeksiantajalle, joka ohjeisti rakentajat erikseen. Jatkossa tiedonkulkuun ja selkeyteen voisikin panostaa entistäkin enemmän.

Palosalmikodille tulevaisuudessa tulevia kesälampaita ajatellen lampaiden laitumelle olisi hyvä tehdä jokin uudistamistoimenpide, jotta lampaille riittää siitä paremmin syötävää. Nyt ravinnonsaanti pelkästä laitumesta oli ollut niukkaa. Kulottaminen ja/tai uuden nurmen kylväminen muokatulle pohjalle voisivat olla toimivia uudistamisratkaisuja. Jos laidun uudelleen kylvetään ja kasvustosta tulee tuottoisa, voi lampaiden määrä olla edellistä kolmea suurempi, jotta lampaat saavat pidettyä laidunalueen avoimena. Myös laitumen lohkottaminen ja kasvuston niittäminen voisivat olla toimivia toimenpiteitä. Jos niittäminen tehtäisiin käsin viikatteella, voisi se olla mieluista puuhaa myös hyväkuntoisimmille kodin asukkaille. Asukkaat voisivat osallistua myös perinteisen pistoaidan rakentamiseen, jota oli ajatuksena tehdä ainakin osalle matkaa lammasaidaksi jo sen visuaalisen ilmeen vuoksi.

Jatkokehitystyöaiheena Palosalmikodin lampaisiin liittyen voisi olla erilaisten opaskylttien tekeminen aidan vierustalle niin kodin väen kuin siellä vierailevien ihmisten tiedonlähteiksi. Kylttien sisältö voisi olla perustietoa lampaista ja myös ohjeistusta lampaiden käsittelyyn ja hoitamiseen. Opasteiden/ohjeiden tarpeellisuus voisi olla ajankohtaista etenkin silloin, jos asukkaat osallistuvat eläinten hoitoon, eikä heillä ole siitä aiempaa osaamista.

LÄHTEET

AAll 2016. Animal Assisted Intervention. Viitattu 1.11.2017 <http://www.aai-int.org/aai/animal-assisted-intervention/>.

Alanco, M., Hakomäki, S., Johansson, A., Leskinen, U-M., Näykki, S. & Rautiainen, J. 2015. Lampaiden ja vuohien luonnonmukaisen tuotannon hyvät toimintatavat. ProAgrian hankejulkaisut 3. ProAgria. Viitattu 3.11.2017 https://lammas-yhdistys.fi/wp-content/uploads/2016/03/hyv%C3%A4t_toimintatavat_luomu.pdf.

Eduro 2017. Säätiön toiminta. Viitattu 17.11.2017 <https://www.eduro.fi/eduro-saation-toiminta/>.

Eläinten hyvinvointikeskus 2016. Eläinten hyvinvointi Suomessa. Kansallinen eläinten hyvinvointiraportti II. Viitattu 25.10.2017 http://www.elaintieto.fi/wp-content/uploads/2016/06/EI%C3%A4inten_hyvinvointi_Suomessa.pdf.

Eläinten hyvinvointikeskus 2017. Käyttäytyminen ja hyvinvointi. Viitattu 25.10.2017 <http://www.elaintieto.fi/elaimen-kayttaytyminen-on-tarkea-hyvinvoinnin-mittari/>.

Evira 2012. Lammas – eläinsuojeluasäädäntöä koottuna. Viitattu 17.10.2017 <https://www.evira.fi/globalassets/tietoa-evirasta/julkaisut/esitteet/elaimet/lammas-elainsuojelulainsaadantoa-koottuna.pdf>.

Evira 2014. Lampaiden ja vuohien merkitsemis- ja rekisteröintiohje. Viitattu 11.10.2017 https://www.evira.fi/globalassets/elaimet/elainsuojelu-ja-elainten-pito/merkitseminen-ja-rekisterointi/lammasohje2014_fi.pdf.

Evira 2015. Entisten elintarvikkeiden käyttö eläinten ruokinnassa. Viitattu 2.11.2017 https://www.evira.fi/globalassets/elaimet/elainten-terveys-ja-elaintaudit/elaintaudit/siat/entisten_elintarvikkeiden_rehukaytto.pdf.

Evira 2016. Eläinkuljettajalupa. Viitattu 22.10.2017 <https://www.evira.fi/elaimet/elainsuojelu-ja-elainten-pito/elainsuojelu-kuljetuksissa/kaupalliset-kuljetukset/elainkuljettajalupa/>.

Evira 2017a. Lammas- ja vuohirekisteri. Viitattu 22.10.2017 <https://www.evira.fi/elaimet/elainsuojelu-ja-elainten-pito/merkitseminen-ja-rekisterointi/lampaat-ja-vuohet/lammas-ja-vuohirekisteri/>.

Evira 2017b. Merkitseminen ja rekisteröinti. Viitattu 22.10.2017 <https://www.evira.fi/elaimet/elainsuojelu-ja-elainten-pito/merkitseminen-ja-rekisterointi/>.

Evira 2017c. Muistilista kesä- ja lemmikkilampaiden pitäjälle. Viitattu 22.10.2017 <https://www.evira.fi/elaimet/usein-kysyttya/muistilista-kesa--tai-lemmikkilampaiden-pitajalle/>.

Green Care Finland Ry 2017a. Eläinavusteiset menetelmät. Viitattu 1.11.2017 <http://www.gcfinland.fi/green-care-/menetelmat/elainavusteiset-menetelmat/>.

Green Care Finland Ry 2017b. Luontohoiva & Luontovoima. Viitattu 15.10.2017 <http://www.gcfinland.fi/green-care-/luontohoiva---luontovoima/>.

Green Care Finland Ry 2017c. Mitä on Green Care? Viitattu 13.10.2017 <http://www.gcfinland.fi/green-care-/>.

Hassinen, K. & Tobiasson, J. 2016. Omat lampaat. Pienlampurin käsikirja. Helsinki: Tammi.

Hyvinvointia maatilalta -hanke 2017. Esittelyvideo toiminnasta. Viitattu 13.10.2017 <https://hyvinvointiamaatilalta.wordpress.com/>.

Kauppalehti 2016. ”Jätkille” mieluisat metsätyömieskodit historiaan. 17.1.2016. Viitattu 30.10.2017 <https://www.kauppalehti.fi/uutiset/jatkille-mieluisat-metsatyomieskodit-historiaan/2v5EFduW>.

Keski-Korpela, N. 2013. Älä ota kesälammasta – ainakaan hetken mielijohteesta. Yle uutiset 17.7.2013. Viitattu 23.9.2017 <https://yle.fi/uutiset/3-6735408>.

Koivunen, H. 2017. Palosalmikoti. Palosalmikodin kodinvastaavan kanssa keskustelu 24.2.2017.

Laidunpankki 2017. Lammas laiduneläimenä. ProAgria Etelä-Suomi ry. Viitattu 24.10.2017 https://www.laidunpankki.fi/sivu.tmpl?sivu_id=255.

Laki eläinten kuljetuksesta 29.12.2006/1429.

Laki eläintuntunnistujärjestelmästä 9.4.2010/238.

Lammas- ja vuohirekisterin asiakaspalvelu 2017. Kesälampaat ja rekisteröinnit. Sähköposti sanna.koljonen@edu.lapinamk.fi 21.4.2017. Tulostettu 21.4.2017.

Lammasmania 2017. Kuinka paljon kesälampaiden ottaminen maksaa? Viitattu 13.10.2017 <https://www.lammasmania.com/kesalampaiden-kustannukset/>.

Lapin pelastuslaitos 2017. Kulutusohjeet. Viitattu 27.10.2017 <http://www.lapin-pelastuslaitos.fi/onnettomuuksien-ehkaisy/asukkaille/kulutus-puujatteen-poltto-ja-ilmoitukset/kulutusohjeet>.

Maa- ja metsätalousministeriö 2017. Eläinten hyvinvointi. Viitattu 25.10.2017 <http://mmm.fi/elainten-hyvinvointi>.

Metsämiesten Säätiö 2012. Palosalmen metsätyömieskoti 2011. Viitattu 30.10.2017 http://www.mmsaatio.fi/www/fi/rahoituksen_tulok-sia/2012.php?we_objectID=342.

MML 2017. Viitattu 5.11.2017 <https://asiointi.maanmittauslaitos.fi/karttapaikka/>.

Mononen, J. 2014. Tuotantoeläimet terapiaeläiminä – eläinten hyvinvoinnin huomioiminen. Teoksessa K. Soini & T. Lilja (toim.) Alkuperäiset kotieläinrotumme Green Care -toiminnassa. MTT Kasvu 19. Jokioinen: MTT. 84–93. Viitattu 2.11.2017 <http://www.mtt.fi/mttkasvu/pdf/mttkasvu19.pdf>.

Pennanen, E. 2015. Kurkistus lampaan aistimaailmaan. Lammas & vuohi 3/2012, 8–9. Viitattu 17.10.2017 https://lammasyhdistys.fi/wp-content/uploads/2016/03/Lammas_Vuohi__3_2012s.pdf.

Pummila, A. 2012. Perinnebiotooppien hoitokortti 4 – Kulotus. Uudenmaan ELY-keskus. Viitattu 27.10.2017 <http://www.mavi.fi/fi/oppaat-ja-lomakkeet/viljeliija/Documents/Ymp%C3%A4rist%C3%B6tuen%20neuvonnalliset%20oppaat/Kulotus.pdf>.

Rautiainen, J. 2012. Lyhyt oppimäärä lampaiden luonteesta – Vinkkejä lampaiden valvojalle. ProAgria Pirkanmaa. Viitattu 19.10.2017 https://www.laidunpankki.fi/attachments/text_editor/147.pdf.

Reko, T. 2015. Pistoaita koristaa montaa pihaa – lammasaitana se on verraton. Lammas & vuohi 3/2015, 38–40. Viitattu 12.10.2017 https://lammasyhdistys.fi/wp-content/uploads/2016/12/LammasVuohi_3_2015s.pdf.

Rovalan Setlementti ry 2017. Palosalmi-koti. Viitattu 23.9.2017 <https://www.rovala.fi/ikaihminen-palvelut/palosalmi-koti/#&panel1-1>.

Social Farming in the UK 2010. Viitattu 1.11.2017 <https://www.youtube.com/watch?v=71CA-kHonhl>.

Soini, K. & Lilja, T. 2014. Ihmisten ja kotieläinten vuosituhantinen kumppanuus. Teoksessa K. Soini & T. Lilja Alkuperäiset kotieläinrotumme Green Care -toiminnassa. MTT Kasvu 19. Jokioinen: MTT. 7–22. Viitattu 1.11.2017 <http://www.mtt.fi/mttkasvu/pdf/mttkasvu19.pdf>.

Sormunen-Cristian, R. 2007a. Laidunalan mitoitus ja laiduntaminen. Teoksessa M. Äärilä & T. Harmoninen (toim.) Lampaankasvattajan käsikirja. ProAgria Maaseutukeskusten Liiton julkaisuja nro 1044. Tieto tuottamaan 121. Porvoo: ProAgria Maaseutukeskusten Liitto. 61–66.

Sormunen-Cristian, R. 2007b. Rehut. Teoksessa M. Äärilä & T. Harmoninen (toim.) Lampaankasvattajan käsikirja. ProAgria Maaseutukeskusten Liiton julkaisuja nro 1044. Tieto tuottamaan 121. Porvoo: ProAgria Maaseutukeskusten Liitto. 37–45.

Valtioneuvoston asetus lampaiden suojelusta 10.6.2010/587.

Vilka, H. & Airaksinen, T. 2003. Toiminnallinen opinnäytetyö. Helsinki: Tammi.

Yli-Viikari, A. 2014. Green Care -toiminnan hyvinvointivaikutukset. Teoksessa K. Soini (toim.) Luonnosta hoivaa ja voimaa: Miten arvioida Green Care -toiminnan vaikuttavuutta. MTT Kasvu 21. Jokioinen: MTT. 50–97. Viitattu 1.11.2017 <http://www.mtt.fi/mttkasvu/pdf/mttkasvu21.pdf>.

LIITE

Liite 1 1(2)

TARVIKELISTAA JA KUSTANNUSARVIOTA (netistä löytyvien esimerkkituotteiden avulla)

AITAUS

Aitaverkko: tarve arviolta noin 200m-250m (ilmakuvasta tehdyn mittauksen mukaan noin 220m)

<https://www.savenmaa.fi/tuote/laidunverkko-50-m/6430040621264/?gclid=CLi0uKjK-9ICFcsK0wod4IEONQ>

1m x 50m, (pystylankojen väli 15cm ja silmäkorkeudet suurenevat alhaalta ylöspäin) hinta 59,90e/rulla

$$5kpl \times 59,90€ = 299,50€$$

Aitatolpat: tarve arviolta noin 60 kpl (kun aidan pituus 220m ja tolppien keskimääräinen etäisyys 3,6m)

<https://www.k-rauta.fi/rautakauppa/aitatolppa-80x1800-kestopuu-a-teroitettu>

180cm, halkaisija 80mm, hinta 6€/kpl

aitauksen kulmiin/järveen olisi hyvä olla järeämmät pylväät, tarvearvio 6-10 kpl. (järven syvyyden mukaan myös mietittävä riittääkö sinne esim. 180cm pitkä tolppa.)

$$60kpl \times 6€ = 360€$$

Palosalmikodilta löytyy ilmeisesti itsetehtyjä tolppia jo jonkin verran. Tolppia kannattaa ostaa siis vain puuttuva määrä.

Verkon kiinnitysnaulat tai aspit

<http://www.puutarharakenne.fi/u-naula> paketti U-nauloja (500kpl) hinta 25€/pkt

Verkko kiinnitetään tolppaan vähintään kolmesta kohdasta. Siis, jos tolppia olisi 60 kpl, tarvittaisiin kiinnikkeitä vähintään 180 kpl

AITA LAMMASSUOJAAN: Tarve noin 2,90m+4,50m+2,90m eli noin 10,3 metrin matkalle (kun alue rajattu pylväiden kohdalta). Aidan korkeus olisi hyvä olla noin metrin. Jos laudan leveys on 10cm ja lautojen välissä oleva rako 10 cm, yllä olevilla mitoilla laudan arvioitutarve olisi noin 55 metriä.

Rakentamiseen puutavaraa ja nauloja/ruuveja (voi hyödyntää myös aitaverkkoa, jos sitä esim. jää yli, tällöin puuta ei tarvitse niin paljon)

Puutavaraa löytyy Palosalmikodilta jo valmiiksi.

PORTTI TARPEET

- puutavaraa, verkkoa
- nauloja/ruuveja
- itsestään sulkeutuvat saranat
- halutun mallinen lukko/salpa, esim. työntösarpa, jonka saa myös lukittua munalukolla

Jos portti olisi malliltaan hyvin yksinkertainen, kooltaan 1mx1m, laudan leveys 10 cm ja rako lautojen välissä 5cm, vain puutavarasta tehtyyn aitaan kuluisi arviolta 15m lautaa.

Liite 1 2(2)

RUOKINTA JA MUUT HOITOTOIMENPITEET

On hyvä selvittää sopia saako nämä lampurilta vai hankitaanko itse?

- kivennäiset
- suolakivi
- väkirehu
- mahdolliset loislääkkeet
- kuivike lammassuojaan, esim. olki